

אברהם והמלאכים

THE LIMITS OF NON-LITERAL INTERPRETATION

1. דבי רבי ישמעאל תנא: (ירמיהו כ"ג) וּכְפֹטוּשׁ יִפְצֹץ סֵלַע, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות - אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים

סנהדרין לא.

The Torah Shebichtav is multi-layered and multi-dimensional; it permits multiple levels of interpretation. Consider the difference between the Torah understanding of a word - 'davar' - which is also a 'thing' in itself; almost a 3D object which can be analysed from different perspectives. Compare this with the Aristotelean (and modern secular) concept of the 'word' - 'logos' - which is a mere convention to communicate the form of a thing. The secular 'word' is never an intrinsic source of truth

2. א וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל פְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לִקְרָאתָם טז וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סָדֵם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם: יז נְה' אָמַר הַמַּכְסֶּה אֵלַי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה:..... כב וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֻמָּה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵו עִמָּד לִפְנֵי ה': כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם-דָּשֵׁעַ: כד לב וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יַחַר לְאֲדָנִי וְאַדְבָּרָה אֶת-הַפְּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשֶׂרָה וַיֹּאמֶר לָא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הַעֲשֶׂרָה: לג וַיֵּלֶךְ ה' כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

בראשית יח

Avraham, following his Brit Milah, is in deep communion with Hashem. Then 3 visitors appear. Avraham deals with their needs, escorts them out and then picks up again in a conversation with Hashem

3. כבר הסברנו שבמקום בו נזכרת ראיית מלאך או פנייה בדיבור מצדו - זה אך ורק במראה הנבואה או בחלום, בין אם זה נאמר מפורשות בין אם לא, כפי שהקדמנו ואמרנו. דע זאת והבינהו מאוד מאוד! ואין הבדל אם כתוב בתחילה שראה את המלאך או שהיה פשט הכתוב שהוא חשב אותו בתחילה לבן-אדם, ואחרי-כן, בסופו של דבר, התברר לו שהוא מלאך, כל זמן שאתה מוצא שסופו של דבר הוא שזה שנראה, או פנה בדיבור, היה מלאך. אז דע אל-נכון שמתחילת המצב ההוא היה מראה הנבואה או חלום של נבואה.

מורה הנבוכים ב: מב

The Rambam writes in Moreh Nevuchim that any time a character in Tanach sees or speaks to a malach, this can ONLY take place in a prophecy, dream or vision and NEVER in a physical plane

4. ובספר מורה הנבוכים (ב: מב) נאמר כי הפרשה כלל ופרט. אמר הכתוב תחלה כי נראה אליו השם במראות הנבואה, ואיך היתה המראה הזאת, כי נשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו. ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך, זה ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם הגדול שבהם. ואם במראה, לא נראו אליו רק אנשים אוכלים בשר, איך אמר "וירא אליו ה'", כי הנה לא נראה לו השם לא במראה ולא במחשבה, וככה לא נמצא בכל הנבואות, והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות, ולא עשה אברהם בן בקר, וגם לא צחקה שרה, רק הכל מראה, ואם כן בא החלום הזה ברוב ענין כחלומות השקר, כי מה תועלת להראות לו כל זה וכן אמר בענין "ויאבק איש עמו" (להלן לב:כה) שהכל מראה הנבואה. ולא ידעתי למה היה צולע על ירכו בהקיץ, ולמה אמר (להלן לב:לא) כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי, כי הנביאים לא יפחדו שימותו מפני מראות הנבואה. וכבר ראה מראה גדולה ונכבדת מזאת, כי גם את השם הנכבד ראה פעמים רבות במראה הנבואה והנה לפי דעתו זאת יצטרך לומר כן בענין לוט, כי לא באו המלאכים אל ביתו, ולא אפה להם מצות ואכלו, אבל הכל היה מראה. ואם יעלה את לוט למעלת מראה הנבואה איך יהיו אנשי סדום הרעים והחטאים נביאים, כי מי הגיד להם שבאו אנשים אל ביתו. ואם הכל מראות נבואתו של לוט, יהיה "ויאיצו המלאכים וגו' קום קח את אשתך", "ויאמר המלט על נפשך", "והנה נשאתי פניך", וכל הפרשה כלה מראה, וישאר לוט בסדום. אבל יחשוב שהיו המעשים נעשים מאליהם, והמאמרים בכל דבר ודבר מראה! ואלה דברים סותרים הכתוב, אסור לשומעם אף כי להאמין בהם:

רמב"ן בראשית לב:

The Ramban deeply rejects and challenges this this interpretation - to the point that he states that it is prohibited to believe such a view!

5. it is a well-know fact that every statement found in the Bible is to be understood in its literal sense except for those that cannot be so construed **for one of the following four reasons:-**

(i) It may, for example, either be rejected by the observation of the senses, such as the statement: *And the man called his wife's name Eve because she was the mother of all living things*, whereas we see that the ox and the lion are not the offspring of womankind

(ii) Or else the literal sense may be negated by reason, such as that of the statement “*For the Lord your G-d is a devouring fire*” ... now fire is something created and defective, for it is subject to extinction. Hence it is logically inadmissible that God resembles it.

(iii) ..by an explicit text of a contradictory nature, in which case it would become necessary to interpret the first statement in a non-literal sense....

(iv) Finally, any Biblical statement to the meaning of which rabbinic tradition has attached a certain reservation is to be interpreted by us in keeping with this authentic tradition. Thus it has been transmitted to us that the punishment of stripes consists of 39 blows, although the Scripture states “*Forty stripes he may give him*”

There exist, then, only these four possible reasons for a non-literal interpretation of the verses of the Sacred Writ, there being no fifth!

Sefer Emunot Vedeot 7:2 (Rosenblatt translation 1948)

Rav Saadia Gaon takes a position that the default when analyzing any verses in Tanach must be that they are literal unless there is a good reason to interpret them non-literally. He lists 4 such reasons

(A) Literal Readings negated by our senses

6. אָנָה אֲנַחְנוּ עֲלֵים אַחֲיוֹ הַמָּסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרַם מִמּוֹ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: דברים א-כח

7. וּמִלֵּתֶם אֶת עֲרֹלַת לִבְבְּכֶם וְעִרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד דברים י"טו

To what extent would this include words or descriptions in Torah which appear to be negated by science - eg (i) the age of the Universe -vs- the 'days' of creation, dew 'falling' from the sky. See also (D) below - דברה תורה כלשון בני אדם

(B) Literal Readings negated by other verses

8. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצֶלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: רש"י - ולכלן הוא אומר (בראשית 3:כא) ויקח אחת מנלעותיו וגו', ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם זששי ולא פירש לך כיצד צרייתן ופירש לך במקום אחר: בראשית א-כו

(C) Literal Readings negated by Chazal

(C1) Halachic Texts

In deriving halacha Chazal consistently analyze verses in a non-literal way eg

9. לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בְחֵלֶב אִמּוֹ שמות כג:יט

“Do not cook a kid in its mothers milk” becomes “Do not eat meat and milk cooked together”

10. אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלֵם יִשְׁלַם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בְּגִנְבָתוֹ: שמות כב:ב

“If the sun shines on him” becomes “If it is totally clear that he won't kill”

11. וְהִנֵּה הוּא שֵׁם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא מִצְאָתִי לְבַתֵּךְ בְּתוּלִים וְאַלֶּה בְּתוּלֵי בְתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לְפָנַי זְקִנֵי הָעִיר: דברים כב:יז

“They will spread out the sheet” becomes “They will bring clear evidence”

However, this is drash and not pshat! Chazal acknowledge that they are analyzing verses on a more metaphoric, halachic or hermeneutic level

12. **משנה.** לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח, ואם יצא - חייב חטאת. רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים: אינן אלא לגנאי, שנאמר: (ישעיהו ב) וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. **גמ'** ... מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו? דכתיב (תהלים מה) חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא: האי בדברי תורה כתיב! - **אמר ליה: אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא!

שבת סג.

In a few places in Shas (see here and also Yevamot 11b and 24a) Chazal raise the principle of **אין מקרא יוצא מידי פשוטו** - that notwithstanding any 'drash' interpretation of a verse, this does not **negate** the peshat understanding. Peshat here means the natural flow of the verse (cf **פשטיה דנהרא**) in its grammatical, textual and contextual setting. Drash would be more of a homiletic, halachic or metaphoric meaning

(C2) Narrative Texts

Chazal are also generally focused on the midrashic aspects of the texts. Take this classic example

13. **יא: ויפגע במקום וינלן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא: יח: וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה:**

בראשית פרק כח

Did Yaakov take one or many stones

14. **כתיב (בראשית כ"ח) ויקח מאבני המקום, וכתיב ויקח את האבן! אמר רבי יצחק: מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד, וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו; תנא: וכולן נבלעו באחד**

חולין צא:

Chazal understand midrashically that the stones were separate and quarrelled. As a consequence of Yaakov's dream and nevuah, they merged into one by the morning - a powerful mashal for the state of the Jewish people, now and in the messianic future

15. **מאבני המקום - כדכת' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו:**

רשב"ם בראשית כח:

Rashbam (and also Ibn Ezra and Redak) understands that the peshat only ever referred to one stone

16. **אלה תולדות יעקב - ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלמדונו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמיזת הפשט ההגדות וההלכות והדינין על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושנים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל. והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא, ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון, וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות, וכדאמ' במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינ' כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו**

רשב"ם בראשית לז:

The Rashbam explains that Chazal were much less interested in peshat and looked always to draw the deeper midrashic meanings from the verses. Only later did the Rishonim decide to focus much more on peshat

In all of these cases, peshat would seem to indicate a MORE literal reading than drash. In many situation we see that the pashtanim (particularly Ibn Ezra, Redak and Rashbam) argue with the midrashic interpretations of Chazal and insist on a much more literal reading of the verses. Consider the following positions by Ibn Ezra (based on pshat) which contradict the approach of Chazal:-

- that Yitzchak could not have been 37 at the Akeida
- that Yaakov did lie to Yitzchak when he claimed to be Esav
- that Yocheved could not have been 130 when she gave birth to Moshe
- Reuven really did have relations with Bilha

Ibn Ezra was later heavily criticized for he alternative interpretations (particularly by the Maharshah). However, in each case he was arguing for a more literal or logical understanding of verses not a less literal peshat.

Is it the case that the peshat itself is ever seen in an entirely non-literal way?

17. יתיב ההוא מרבנן קמיה דר' שמואל בר נחמני, ויתיב וקאמר: **איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה**. א"ל, עליך אמר קרא: איש היה בארץ עוף איוב שמו. אלא מעתה, (שמואל ב' י"ב) ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה וגו', מי הוה? אלא משל בעלמא, הכא נמי משל בעלמא. א"כ, שמו ושם עירו למה?

בבא בתרא טו.

Chazal debate when Iyov lived. As part of this discussion, they bring a view that Iyov is an entirely fictional character! Although the gemara challenges this view by asking what then is the purpose of the seemingly needless details in the narrative, nevertheless the view is not refuted.

(D) Literal Readings negated by Reason

The classical examples of these category are the many examples where the text refers to G-d in a physical way and yet the verses are taken non-literally to avoid anthropomorphism

18. והואיל והדבר כן הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר יושב בשמים ישחק, כעסוני בהבליהם, כאשר שש ה' וכיוצא בהן, **על הכל אמרו חכמים דברה תורה כלשון בני אדם**, וכן הוא אומר האותי הם מכעיסים, הרי הוא אומר אני ה' לא שניתני, ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמח היה משתנה, וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם אבל הוא ברוך הוא יתברך ויתרומם על כל זה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א הלכה יב

*The Rambam here rules in the Mishna Torah that all expressions which appear to use human characteristics - either physical or emotional - when describing Hashem must be read in a non-literal way. He invokes the principle - **דברה תורה כלשון בני אדם** - the Torah uses language in a 'human' way - ie expressions that people can relate to but which may not be literally correct*

19. מה שאמרו: דברה תורה כלשון בני אדם. משמעות הדבר שכל מה שבני-האדם כולם מסוגלים להבינו ולציירו במחשבה ראשונה.....

מורה נבוכים א:כו

The Rambam understands that, at least in terms of anthropomorphism, the Torah speaks in a language that people can understand in a simple way. Other Rishonim, notably R. Yosef Ibn Kaspi, extent this to other parts of the Torah which may be written in a manner which is simplified and accessible but not necessary entirely accurate

21. ... it is not admissibile that a verse be construed in any other than its literal sense except for one of the four reasons mentioned by us previously. Where however none of these reasons exists, the verses are to be taken in their explicit meaning. For if it were necessary to construe every verse of Sacred Writ in whatever figurative sense is possible without compelling proof, not a single revealed law would be maintained, since they are all capable of non-literal interpretation.

Let me present several detailed illustrations of the above and say that, for example, the statement of the Torah: *You shall kindle no fire [throughout your habitations on the Sabbath day]* might allegorically be taken to mean "Do not set up armies in battle array on the Sabbath day", corresponding to Scripture's remark elsewhere: *for a fire is gone out of Cheshbon...* (Numbers 21:28)

The injunction, again, of "*There shall be no leavened bread eaten*" might be construed allegorically as signifying refraining from fornication, in keeping with the statement made by Scripture elsewhere: *They are all adulterers, as an oven heated by the baker, who ceaseth to stir from the kneading of the dough until it be leavened* (Hosea 7:4)

Furthermore the commandment: "*Thou shall not take the mother with the young*" would be interpreted as meaning: "Do not kill an old man and his children in war", just as it does in the statement of Jacob: *Lest he come and smite me, the mother with the children....* (Genesis 32:12)

Also, if this kind of interpretation is necessary for the legal section of Scripture, it must likewise apply to the narrative portion. Consequently, the statement of the Torah: "*And the Children of Israel went into the midst of the sea on dry ground and the waters were a wall unto them*" might be interpreted allegorically to mean that they entered midway between the armies, since in the language of Scripture armies are compared to bodies of water....

Similarly the statement of Scripture: "And the sun stood still, and the moon stayed, until the nation had avenged themselves of their enemies" (Joshua 10:13) could be interpreted allegorically to mean that the government would be firmly established and the kingdom maintain itself, in accordance with the statement made elsewhere: *Thy sun shall go down no more, neither shall thy moon withdraw itself* (Isaiah 60:20)

Sefer Emunot Vedeot 7:4 (Rosenblatt translation 1948)

Rav Saadia is concerned that a unlimited non-literal approach will cause people to undermine the halachic mitzvot, giving them licence to re-interpret mitzvot in metaphorical ways. His objection also extends to verses which are not specifically 'mitzvot' but are important for maintaining authentic Jewish philosophy - eg leaving Egypt, miracles

Appendix

Now, Kaspi rather boldly takes a third step and more or less systematically extends the parameters of this philological principle to include issues and problems totally unrelated to anthropomorphism. In so doing, he converts it from a pedagogic principle which provides a license for allegorical interpretation to an hermeneutical principle which provides a lesson in what we would call historicism. Many scriptural statements, covered by this plastic rubric, are seen as statements which reflect the assumptions or projections or behavioral patterns of the people involved rather than an abstract truth. In its Kaspiian adaptation, the rabbinic dictum may then be paraphrased as follows: "The Torah expressed things as they were believed or perceived or practiced by the multitude and not as they were in actuality."

...Leshon bene adam is not just a carefully calculated concession to certain shortcomings of the masses, that is, their inability to think abstractly, but a wholesale adoption of mass views and local customs... The Torah did not endorse or validate these views; it merely recorded them and a proper philosophic sensibility will recognize them... Leshon bene adam, which insists that the text be interpreted in accord with all rules of language as well as all realia, including folk beliefs, enables the exegete to sustain a literalist-contextual approach, thus obviating the need for excessive allegory and yet not doing violence to philosophic conviction... [Ibn Kaspi] proposes an alternate exegetic procedure, simple yet far-reaching, which will yield a literal understanding of the text without adding or emending or shuffling. This procedure combines exegetical naturalism — trying to understand everything in the context of ordinary experiences — and historicism — noting cultural realities, differences in manners, habits, geography, expression.

Rabbi Isadore Twersky, "Joseph ibn Kaspi: Portrait of a Medieval Jewish Intellectual," *Studies in Medieval Jewish History and Literature*, volume 1 (Harvard University Press, 1979), Isadore Twersky, ed., pp. 239-242: